

УДК 658.153.012.7

Букало Н.А., к.е.н., доцент,

Ляшук В.В.

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ, ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ І ЛІКВІДНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено основні аспекти управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, висвітлено теоретичні та практичні основи управління даною частиною оборотних активів. Запропоновано проведення системи заходів, яка покликана покращити платоспроможність та ліквідність підприємства.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, управління дебіторською заборгованістю, система управління дебіторською заборгованістю, ліквідність, платоспроможність, кредитна політика, інкасація дебіторської заборгованості.

Bukalo N., Lyashuk V.

EFFICIENT ACCOUNTS RECEIVABLE MANAGEMENT SYSTEM AS A MAIN IMPACT FACTOR ON THE ENTERPRISE SOLVENCY AND LIQUIDITY

In the article attention is focused on the necessity of the accounts receivable management in the modern uncertain and unstable crisis conditions. Also there was considered the influence of the accounts receivable as the main factor in the enterprise liquidity and solvency. The article proposes a thorough definition of the essence of the «Receivables Management System» concept, defines the priority tasks and its solutions that provides a properly built system of management of an account receivable and the basic theoretical and practical aspects of the current assets management. Step by step we detailed management process of receivables. Also we emphasized on the necessity of the rational credit policy development and on the carrying out measures for the collection of the accounts receivable on the enterprises. In the article was given a list of activities that includes a meaningful credit policy and carrying out a process of the accounts receivable collection and the procedure of its implementation.

Keywords: accounts receivable, accounts receivable management, receivables management system, liquidity, solvency, credit policy, accounts receivable collection.

Букало Н.А., Ляшук В.В.

ЭФФЕКТИВНАЯ СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЕ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ, КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР ВЛИЯНИЯ НА ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ И ЛИКВИДНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследованы основные аспекты управления дебиторской задолженностью на предприятии, рассмотрены теоретические и практические основы управления данной частью оборотных активов. Предложено проведение системы мер, которая призвана улучшить платежеспособность и ликвидность предприятия.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, управление дебиторской задолженностью, система управления дебиторской задолженностью, ликвидность, платежеспособность, кредитная политика, инкассация дебиторской задолженности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В економіці України частим явищем є формування значних обсягів дебіторської заборгованості, стан якої істотно погіршився унаслідок негативного впливу на підприємства фінансової кризи. В умовах відносно низького рівня поточної та перспективної платоспроможності, господарюючі суб'єкти постійно відкладають момент платежу за своїми зобов'язаннями, нехтуючи своєчасністю виконання їх перед контрагентами. Тому для підприємств України є досить важливим і актуальним завдання покращення системи управління дебіторською заборгованістю підприємства, що допоможе забезпечити вчасне надходження коштів за фінансовими платежами від дебіторів і дозволить раціонально обґрунтувати її оптимальні розміри.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми управління дебіторською заборгованістю висвітлені у працях І. Бланка, Г. Нашкерської, М. Білика, А. Шеремета, Я. Маркуса, А. Лігоненко, В. Смачила, Р. Костирка та інших вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Однак недостатньо чітко визначено орієнтири для побудови ефективної системи управління дебіторською заборгованістю.

Цілі статті. Дослідження теоретичних та практичних аспектів управління дебіторською заборгованістю та розробка комплексу заходів щодо побудови ефективної системи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно до

П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначається, як сума заборгованості дебіторів на певну дату. В окрему групу виділяється поточна заборгованість, яка є фінансовим активом, до якої не належить придбана заборгованість та призначена для продажу [1].

Система управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину загального управління оборотними активами й маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості та забезпеченні своєчасної її оплати [2, 125].

На цю систему покладено ряд завдань, які забезпечують необхідні умови для ефективного управління дебіторською заборгованістю:

1) аналіз дебіторської заборгованості підприємства за минулий період. Зокрема, аналіз рівня і складу дебіторської заборгованості підприємства. Розглядається склад дебіторської заборгованості залежно від терміну заборгованості, тобто за строками її інкасації. На основі проведеного аналізу дебіторської заборгованості минулого періоду визначається сума ефекту, яка може бути отримана від інвестування коштів у дебіторську заборгованість;

2) визначення форм реалізації готової продукції покупцям;

3) визначення суми грошових коштів, яка буде відволікатися в дебіторську заборгованість у наступному періоді;

4) формування умов відвантаження готової продукції покупцям відповідно до укладених угод;

5) оцінювання кредитоспроможності покупців на підставі відомостей, які надаються покупцям;

6) розроблення порядку проведення інкасації дебіторської заборгованості у наступному періоді;

7) використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;

8) здійснення ефективного контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості [3, 106].

Для забезпечення платоспроможності, ліквідності, прибутковості підприємства шляхом створення ефективної системи управління портфелем дебіторської заборгованості підприємства повинні дотримуватися наступних етапів управління:

1) формування умов надання комерційних кредитів та процедури інкасації дебіторської заборгованості;

2) визначення допустимого обсягу портфеля дебіторської заборгованості на основі прогнозованого обсягу реалізації;

3) моніторинг складових портфеля дебіторської заборгованості та структурування її за термінами погашення;

4) розробка змін умов кредитування різних дебіторів з метою збільшення обсягів продажу;

5) оцінка можливостей рефінансування портфеля дебіторської заборгованості [4, 23].

Негативним і поширеним для сьогодення є явище перевищення дебіторської заборгованості підприємства над кредиторською, що спричиняє нестачу фінансових ресурсів підприємства, призводить до його технічної неплатоспроможності. Це у свою чергу зумовлює пошук підприємством додаткових зовнішніх фінансових ресурсів, які є платними і економічно не вигідними. Лише дотримання вищезазначених етапів системи управління дебіторською заборгованістю зможе забезпечити оптимізацію її розміру, що безпосередньо пов'язано із вибором раціональної кредитної політики, яку здійснює підприємство і процесом її інкасації. Тому на підприємствах, які мають значний обсяг дебіторської заборгованості, що перевищує кредиторську, необхідно формувати засади раціональної кредитної політики та інкасації дебіторської заборгованості.

Розробка раціональної кредитної політики підприємства передбачає:

1. Виявлення фінансових можливостей надання підприємством товарного (комерційного), або споживчого кредиту. Використання підприємством цих форм кредитування можливе лише при наявності у нього достатніх резервів фінансових засобів для забезпечення платоспроможності на випадок несвочасного виконання контрагентом обов'язків за розрахунками.

2. Визначення складу й оцінки потенційних дебіторів. У ході цього етапу оцінюється кредитоспроможність клієнтів за певною системою критеріїв.

3. Лімітування розміру кредиту, що надається одному клієнту. Розмір фіксованої максимальної межі суми заборгованості клієнта з наданого товарного або споживчого кредиту, тобто «кредитний ліміт» визначається фінансовим станом підприємства-кредитора, середнім обсягом договорів з реалізації готової продукції (при споживчому

кредиті – середньою вартістю покупки).

4. Лімітування обмеження періоду надання кредиту.

5. Визначення вартості надання кредиту. Вона являє собою оцінку фінансових втрат від відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість і розміру необхідної їх компенсації.

6. Формування умов надання і обслуговування кредиту. Ці умови можуть визначати необхідність забезпечення кредиту заставою або його страхування; терміни погашення кредиту; розміри штрафних санкцій за невиконання обов'язків клієнтами та ін..

7. Визначення процедури інкасації дебіторської заборгованості [5, 166].

Таблиця 1

Заходи інкасації дебіторської заборгованості

Заходи	Зміст
Нагадування телефоном	Щоденно або 2-3 рази на тиждень
Письмове нагадування	У листі вказуються пропозиції по узгодженню графіка погашення дебіторської заборгованості, а також можливості звернутися до вищого органу
Письмове нагадування на офіційному рівні	У листі вказуються необхідність узгодженню графіка погашення заборгованості до встановленого терміну
Узгодження графіків погашення	Графік, як пропозиція, що доповнює договір сторін із вказівкою на санкції за його невиконання
Отримання інформації про дебіторів	Разом із дебітором з'ясується можливість проведення взаємозаліку, активізується маркетинг дебітора
Проведення взаємозаліку	Оформлюється угодою всіх учасників взаємозаліку або простим векселем
Рефінансування заборгованості	Оформлюється простий чи переказний вексель, за яким дебітор виступає платником, укладання факторингової угоди
Реструктуризація заборгованості	Зміна сторін угоди, форми та терміну виконання
Реалізація продукції та майна дебітора	Дебітор передає права на реалізацію продукції та майна за узгодженим списком

Управління інкасацією дебіторської заборгованості – одна із найважливіших складових процесу управління дебіторською

заборгованістю, яка передбачає розробку та реалізацію заходів щодо погашення дебіторської заборгованості, які представлені у таблиці 1 [6, 45].

Висновки. Управління дебіторською заборгованістю займає вагомe місце у процесі загального управління підприємством, адже отримання платежів від дебіторів є одним із основних джерел надходження коштів, що виступає ключовим фактором впливу на рівень ліквідності та платоспроможності підприємства. Різке неконтрольоване збільшення дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах свідчить про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців, про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Для вирішення даної проблеми управлінська ланка на підприємстві повинна звернути увагу на кредитну політику стосовно дебіторів, процес інкасації дебіторської заборгованості, її контроль і аналіз, що у сукупності дозволить побудувати ефективну систему управління цією частиною оборотних активів та забезпечити нормальний рівень ліквідності.

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.
2. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / [Т.В. Момот, В.О. Безугла, Ю.О. Тараруєв та ін.]. – Київ: Цент учбової літератури, 2011. – 712 с.
3. Базецька Г. І. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий менеджмент» (для слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства (за видами діяльності)) / Г. І. Базецька, В. Г. Федорова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 259 с.
4. Бондаренко О. С. Методика управління портфелем дебіторської заборгованості / Актуальні проблеми економіки №4 (58). – 2006. – С. 23.
5. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. [для вищ. навч. закл.] / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович; Луц. держ. техн. ун-т. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – 517 с.
6. Лігоненко Л.О. Управління дебіторською заборгованістю: навч. посіб. / Л.О. Лігоненко, Н. М. Новікова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 274 с.